

**ПЕДАГОГИЧЕСКИ
ФУНДАЦИЯ**

МЕТОДИКА НА ОБУЧЕНИЕТО

СКАЛА ЗА ДИАГНОСТИКА НА УМЕНИЯТА ЗА ИНТЕРПРЕТИРАНЕ НА ИНОСКАЗАТЕЛНОСТТА НА ПОСЛОВИЦИ И ПОГОВОРКИ

Розалина П. Енгелс-Критидис

Нарастващият интерес към понятието “значение” и признаването на неговата основна роля в поведението на човека водят до преход към мислене в информационни и семантични категории. Все повече се утвърждава представата за съвременния свят като съвкупност от знаци, носители на някаква информация, която трябва да умеем да разчитаме. Динамично променящият се свят на XXI век предлага едно непрекъснато нарастващо богатство от преносни значения на думи и изрази.

Пословиците и поговорките определено могат да бъдат разглеждани като свръхикономични начини да се изкаже нещо недотам просто. Тяхната образност и краткост, вътъкала в себе си опита и мъдростта на предците, ги прави блестящи художествени образци, задаващи не само регулативно поведение, но и поетични матрици, които и днес са все така актуални и вдъхновяващи, каквито винаги са били. Поне за онзи, който умее адекватно да ги интерпретира.

В свои публикации авторът многократно и в различни аспекти е представял наблюденията и изследванията си по темата (Енгелс 2009; 2005; 2001, и др.). Настоящата статия цели да фокусира вниманието върху същността на *скалата за диагностика на уменията за интерпретиране на иносказателността на пословици и поговорки*, създадена

от автора специално за отчитане степента на овладяване на изследваните умения от 5–7-годишни деца. В по-широкия контекст на системата от образователни средства, някои български автори (Терзиева 1997; Чичикова 1998; Балабанова 1999, и др.) разглеждат близка проблематика, но в техните публикации, както и в условията на педагогическата практика, се забелязва липса на ясно структуриран диагностичен инструментариум по посока отчитане на нивото на развитие на изследваните умения.

За да се разбере естеството на предлаганата скала (*Фигура 1*), е необходимо преди всичко да се представи разбирането на автора за същността на разглежданите умения. Процесът на интерпретиране на иносказателността на пословиците и поговорките се разглежда като един поетапно надграждащ се трикомпонентен механизъм, в който основните равнища са *разбирането* на прякото значение на пословиците или поговорките; *осмислянето* на тяхното преносно значение; и като най-висок етап – тяхната адекватна *употреба*. Този механизъм, заработвайки в своето единство, позволява в една или друга степен адекватната интерпретация в дадената ситуация. Т.е. *разбирането*, *осмислянето* и *употребата* представляват различни нива на интерпретация на дадена паремия, т.е. на нейния пренос към конкретната ситуация. Под *разбиране* се има предвид възприемането на ниво пряк смисъл на пословиците и поговорките, а под *осмисляне* – трансферът, до който детето достига на основата на нагледно-образното си мислене и благодарение на елементите на абстрактно-логическо мислене, развити съобразно възможностите на възрастта. Когато говорим за *осмисляне*, визираме достигнато равнище в процеса на интерпретиране на преносното значение на пословиците и поговорките. Адекватната *употреба* на пословици и поговорки (и особено най-висшата ѝ форма – умението да се обяснява една метафорична структура чрез друга) освен всичко казано дотук, предполага и едно по-високо ниво на езикова култура на детето. Разбира се, за децата на 5–7 години употребата на пословици и поговорки далеч не е самоцел, а при единици деца се явява като естествен резултат от една добре замислена и приложена образователна програма.

Имайки предвид казаното дотук за същността на изследваните умения, можем да кажем, че една от причините за липсата на адекватен инструментариум за диагностика на нивото на развитие на изследваните умения, е отсъствието в научната литература на ясно структурирана система от критерии и показатели, отразяващи различните етапи в процеса на интерпретиране на иносказателността на пословиците и поговорките

у пет–седемгодишни деца. Именно такава система се предлага тук, като тя заляга в основата на изработената от автора скала:

Първи критерий: *Разбиране на прякото значение* на пословицата или поговорката.

- Показатели:
- 1.1. Детето не разбира прякото значение.
  - 1.2. Детето разбира частично прякото значение.
  - 1.3. Детето разбира прякото значение.

Втори критерий: *Осмисляне на преносното значение* на пословицата или поговорката.

- Показатели:
- 2.1. Детето не осмисля преносното значение.
  - 2.2. Детето осмисля частично преносното значение.
  - 2.3. Детето осмисля преносното значение.
    - 2.3.1. Детето осмисля преносното значение, давайки пример с подобна ситуация.
    - 2.3.2. Детето осмисля преносното значение, достигайки до обобщено-теоретично тълкуване на пословицата или поговорката.

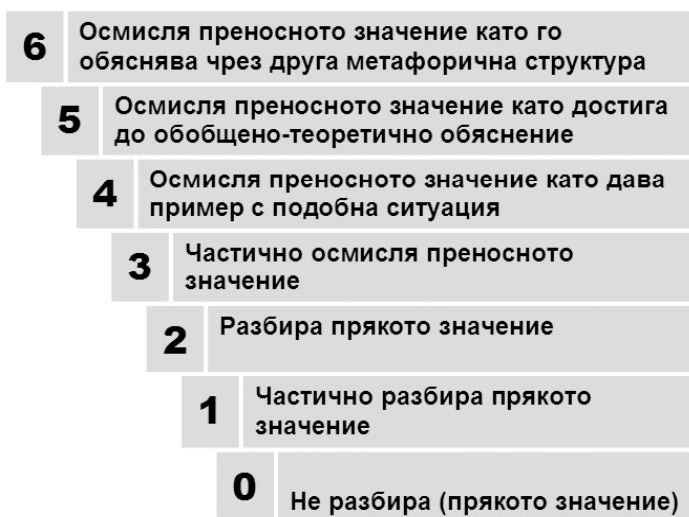
Трети критерий: *Употреба* на пословици и поговорки.

- Показатели:
- 3.1. Детето не употребява пословици и поговорки.
  - 3.2. Детето употребява адекватно пословици и поговорки.
    - 3.2.1. Детето употребява адекватно пословица или поговорка спрямо конкретна ситуация.
    - 3.2.2. Детето употребява адекватно една пословица, поговорка или друга езикова структура на метафорична основа, за да обясни друга пословица или поговорка.

Допълнителен критерий: *Самобитност* на детската интерпретация на иносказателността.

Така изведената система от критерии и показатели още един път представя поэтапната структура на изследваните умения и би могла да се използва за критериална рамка на психолого-педагогическо изследване на разгледаните тук умения, с особена полезност за отчитане динамиката на развитието им при формираща образователна програма. За целите на констативни проучвания – начални, срезови или заключителни, е необходимо реструктуриране на предложените критерии и показатели

в подходящ за качествен и количествен анализ вид, а именно – изработването на йерархизирана диагностична скала за оценка на нивото на изследваните умения (*Фигура 1*). Методът за получаването на първичната информация за оценяване на детските отговори по скалата се основава на езиковата комуникация между изследвателя и децата, като при определени педагогически условия двадесет специално подбрани пословици и поговорки – една по една, се подават индивидуално за обяснение от децата (Енгелс 2009).

Фигура 1. Скала за диагностициране на уменията за интерпретиране на иносказателността на пословици и поговорки у пет–седемгодишни деца

Предложената скала е ординална, тъй като всяка степен надгражда предходната и представлява по-висок етап в развитието на умението адекватно да се интерпретира иносказателността на пословиците и поговорките. Видът на скалата позволява на всяка отделна степен да бъде приписан бал, като по-високите степени логично получават по-високи балове. Приписаните стойности са от 0 до 6. Използването на тези балове дава възможност да се приложат по-мощни статистически методи за анализ. По този начин чрез средноаритметичните стойности по скалата е възможно да се сравняват равнища на овладяване на изследваните

умения между отделни деца; различни групи деца; възрастови подгрупи и т.н. Освен това, стойностите по скалата на даден набор от пословици и поговорки при отделни деца или групи деца, чрез статистически методи биха могли да се анализират, като се съпоставят с тестове с количествени измерители на нивото на развитие на някои психични процеси. Така например предлаганата скала е успешно използвана от автора за доказване на изследователската хипотеза, че съществува правопрпорционална връзка между *уменията за сравнение и уменията за интерпретиране на иносказателността на пословици и поговорки*, както и за доказване на твърдението, че съществува правопрпорционална връзка между степента на развитие на *абстрактното мислене и уменията за интерпретиране на иносказателността на пословици и поговорки* (Енгелс 2007).

Като допълнителен критерий се съблюдава самобитността на детската интерпретация на ниво преносно значение – равнище, несъответстващо на степените по скалата, но отчитано паралелно всеки път, когато са налице подобни детски обяснения. Под *самобитни детски интерпретации на иносказателността* (Енгелс 2003) имаме предвид онези детски изказвания, които не се вписват в социалната рамка на използването на пословицата или поговорката – нито на ниво на прякото, нито на равнище на преносното значение, но представляват самобитни, уникални детски интерпретации на пословицата или поговорката, “улавящи” по самобитен детски начин някаква не общественозададена иносказателност, а метафоричност, отразяваща индивидуалния миروглед на детето, винаги по своему уникален. Тези детски обяснения е необходимо да бъдат съблюдавани паралелно на всеки един етап от изграждането на изследваните умения във вече описаната тук структура. Самите те представляват своеобразен етап в този процес – етап в едно друго измерение, често осигуряващо метафоричната база за проявление на индивидуалния за детето смисъл. Следователно, въпреки че самобитните детски интерпретации се оценяват с 0 по скалата, те се отбелязват с 0*, регистрират се отделно и подлежат на специален качествен анализ. Поради ограниченията на настоящата публикация, в следваща статия ще бъде разгледан подробно въпроса за самобитните детски интерпретации, както и конкретната диагностична процедура със специално подбрани за изследваната възраст пословици и поговорки.

След проведени от автора сравнителни констативни проучвания на степента на развитие на уменията за интерпретиране на иносказа-

телността при деца от предучилищна и ученици от начална училищна възраст (Енгелс 2009), може да се направи заключението, че функционалността на предложената скала позволява тя да бъде прилагана не само при 5–7-годишни деца, а и при по-големи ученици, като разбира се би претърпяла известно реструктуриране, отчитайки особеностите на възрастта. В този смисъл, потенциалът на предложената скала тепърва предстои да бъде проучен.

БИБЛИОГРАФСКА СПРАВКА

Балабанова, 1999: Балабанова, М. Кратките фолклорни форми в обучението по роден език в детската градина. С., Образование ООД, 1999.

Енгелс, 2009: Енгелс, Р. Изследване на уменията за интерпретиране на иносказателността на пословици и поговорки при пет–седемгодишни деца. – В: Годишник на СУ “Св. Климент Охридски” – ФНПП; Том 99–100. София, Унив. изд. „Св. Климент Охридски”, 2009, 231–252.

Енгелс, 2007: Енгелс, Р. Връзка на уменията за интерпретиране на иносказателността с уменията за сравнение и със степента на развитие на абстрактното мислене при пет–седемгодишни деца – В: Сборник с доклади от Пета есенна научна конференция на ФНПП, СУ “Св. Климент Охридски”. София, 2007.

Енгелс, 2005: Енгелс, Р. Личният детски опит като база за изграждане на умения за интерпретиране на иносказателността на пословици и поговорки. – В : Осигуряване и оценяване качеството на обучение. Сборник с доклади от Трета есенна научна конференция на ФНПП, СУ “Св. Климент Охридски”. София, 2005, 108–109.

Енгелс, 2003: Енгелс, Р. Оригинален и неповторимост в детските интерпретации на иносказателността. – Предучилищно възпитание, 2003, № 6–7, 47–49.

Енгелс, 2001: Енгелс, Р. Психолого-педагогически предпоставки за осмисляне на пословици и поговорки с преносно значение от шест–седемгодишни деца. – В: Сборник с материали от научна конференция, посветена на 30-годишнината на Шуменския университет. Шумен, 2001

Терзиева, 1997: Терзиева, М. Кратките фолклорни жанрове в работата по роден език в детската градина. Бургас, 1997.

Чичикова, 1998: Чичикова, К. Овластяване на метафоричния тип пренос на значения от пет–седемгодишните деца. Автореферат на дисертация за присъждане на научна и образователна степен “доктор”. Пловдив, 1998.

СКАЛА ЗА ДИАГНОСТИКА НА УМЕНИЯТА
ЗА ИНТЕРПРЕТИРАНЕ НА ИНОСКАЗАТЕЛНОСТТА
НА ПОСЛОВИЦИ И ПОГОВОРКИ

РОЗАЛИНА ЕНГЕЛС-КРИТИДИС

Резюме

Целта на настоящата статия е разкриване на същността на уменията за интерпретиране на иносказателността на пословици и поговорки и представяне на диагностична скала за изследване на тези умения у 5–7-годишни деца.

Ключови думи: скала на уменията за интерпретиране на иносказателност; поговорки; алегория; 5–7-годишни деца; интерпретиране на иносказателност; диагностика на уменията за интерпретиране на иносказателност; умения; умения за интерпретиране на иносказателност на пословици и поговорки

DIAGNOSTIC SKILL SCALE FOR INTERPRETING THE ALLEGORY
OF SAYINGS AND PROVERBS

ROZALINA ENGELS-KRITIDIS

Summary

Parallel to uncovering the core essence of skills for interpreting allegory of proverbs and sayings, this paper aims at presenting the core of the author's diagnostic skills scale for interpreting the allegory of sayings and proverbs in children aged 5–7 years.

Key words: allegory skill scale; sayings; proverbs; allegory; children aged 5–7 years; interpreting allegory; diagnostics of allegory skills; skills for interpreting allegory of proverbs and sayings